

Innspill til Fellesskoleutvalget fra Abelia

Abelia er landsforeningen i NHO for kunnskaps- og teknologivirksomheter. Vi organiserer ca. 2.800 virksomheter med over 65.000 årsverk. Abelias visjon er et digitalt og bærekraftig kunnskapssamfunn. Vi samler våre ca. 50 medlemmer fra friskolesektoren i Forum for friskoler. Disse teller både private skoler med statsstøtte og noen privatskoler uten offentlig finansiering.

Abelia takker for ulike muligheter for å gi innspill til Fellesskoleutvalget. Vi er opptatt av å sette friskolene på skolekartet på en positiv måte – som en del av, og ikke som noe på sida av, fellesskolen.

Friskolene – en del av fellesskolen

Abelia mener at begrepet privatskole/private skoler er uklart fordi det er en sekkebetegnelse for skoler med og uten statlig tilskudd. Det er få "ekte privatskoler", skoler uten offentlig finansiering i Norge. Både de privat eide skolene uten offentlig finansiering og de privat eide skolene med statstilskudd, friskolene, ser seg sjøl som og mener det er naturlig at de også av andre blir betrakta som en integrert del av fellesskolen. Rammevilkår, krav til kvalitet og bemanning osv. styres i hovedsak av offentlige myndigheter og er tilsvarende eller jevn godt med den offentlige skolen.

Totalt sett er det en liten andel av elevene som går i en privat eid skole. Noen elever går deler av skolegangen i offentlig og andre deler av skolegangen i privat eid skole. Når vi snakker med skoleledere, foresatte og elever som har valgt et alternativ til kommunal skole, vektlegger de ikke eierform som begrunnelsen for sitt valg av skole. Den reelle begrunnelsen varierer fra familie til familie, og er ofte sammensatt. Dette er moment som ofte nevnes:

- Elev/foresatte vil ha internasjonalt utdanningstilbud
- Elev/foresatte vil ha profil-/temaskole. Det er for tida ikke mulig å få godkjent en privat eid skole på grunnlag av faglig profil (f.eks. realfag eller kunstfag), men det fins slike skoler fra den perioden det var mulig, og Abelia mener at faglig profil bør gjeninnføres som godkjeningsgrunnlag.
- Elev/foresatte vil ha en skole som forventer høyere faglig innsats av elevene enn hva tilgjengelige alternativer kan tilby
- Den privat eide skolen er den nye nærskolen

- Elev/foresatte vil ha utdanning ut fra ei pedagogisk retning som er annerledes enn i den kommunale skolen
- Elev/foresatte har negative erfaringer med den kommunale skolen
- Elev/foresatte er opptatt av det å leve ut sitt livssyn (evt. sin religion) som en essensiell del av livet

Alternative pedagogiske retninger eller spesialiserte tilbud kan ofte være et laboratorium for nye undervisningsformer som også kommer offentlige skoler til gode. Privat eide skoler utfordrer og utfyller det offentlige systemet, noe som bidrar til utvikling og kvalitetsarbeid i hele skolesektoren.

Det som binder offentlig og privat eide skoler sammen

Det er langt **flere likheter enn forskjeller** mellom kommunalt og privat eide skoler. Elever og foresatte er del av det norske samfunnet, og møter andre på arenaer utafor skolen slik folk fra kommunale skoler gjør (i kulturliv, idrett, osv.).

Privat eide skoler følger **langt på vei samme regelverk** som de kommunale skolene; privatskoleloven speiler opplæringsloven. Opplæring fra privat eide skoler utgjør **opptaksgrunnlag til høyere utdanning i Norge** på lik linje med opplæring fra offentlig eide skoler. Privat eide skoler **tar imot lærerstudenter** akkurat slik kommunale skoler gjør. Friskoleorganisasjonene deltar på lik linje med andre aktører i skole-Norge i for eksempel *Partnerskap mot mobbing* og arbeid med system for kompetanse og karriereutvikling for ansatte i skolen.

Elever og foresatte har **rett til å kunne velge et alternativ** til den offentlige skolen. Privat eide skoler med statstilskudd gir foresatte og elever et valg uten å måtte gå utafor det offentlige finansierte systemet. Uten statlig finansiering av privat eide skoler (friskolene) eksisterer ikke valgmuligheta som et reelt alternativ.

Privat eide grunnskoler med statsstøtte får totalt sett mindre enn de 85 prosent av kostnadene i kommunale skoler som tilskuddsmodellen bygger på, og som privatskoleloven sier at privat eide skoler med statstilskudd skal ha. Les mer om dette her:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rapport-om-tilskudd-til-private-grunnskoler/id3033567/>. Se mer om våre meninger om finansiering lenger ned i dette skriftlige innspillet.

Skolen er et sted der alle skal føle tilknytning og ha vekstvilkår. De privat eide skolene bidrar i **samme samfunnsoppdrag** som de kommunale skolene, nemlig å gi alle barn og unge best mulig læring og utvikling.

Internasjonale skoler er et faglig og pedagogisk alternativ med eget samfunnsoppdrag. Det helhetlige **IB-løpet skjer i samspill mellom privat eide og kommunalt eide tilbud**. Det store flertallet av IB-skolene er privat eide. Her tar elevene Primary Years Programme og Middle Years Programme (tilsvarer grunnskolen). Det store flertallet av tilbud om å følge diplomprogrammet (IBDP), gis gjennom fylkeskommunen, som programområde i videregående skole. Se egen tekstdel om dette lenger ned.

Oppsummert må vi kunne si at de privat eide skolene gjennom finansiering, lovkrav, krav til læreplanverk, osv., er **en naturlig del av det vi helhetlig ser på som fellesskolen**, og ikke et tilbud på utsiden.

Generelt om finansiering

Vinteren 2024 skrev Kunnskapsdepartementet, Udir og friskoleorganisasjonene sammen en rapport om finansiering av private grunnskoler med statstilskudd. Abelia anbefaler at Fellesskoleutvalgets medlemmer leser rapporten (heretter kalt 'Rapporten'), som ligger her: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rapport-om-tilskudd-til-private-grunnskoler/id3033567/>.

Rapporten viser at de private skolene ikke har fått for mye i tilskudd; den underbygger heller det friskolene har påpekt gjennom flere år: Private grunnskoler med statsstøtte får totalt sett mindre enn de 85 prosent av kostnadene i kommunale skoler som tilskuddsmodellen bygger på, og som privatskoleloven sier at privat eide skoler med statstilskudd skal ha.

Private skoler med statstilskudd kan ta inntil 15 % av prisen for en elevplass i egenbetaling. Noen tar mindre enn dette; mange skoler opererer med ulike moderasjonsordninger. Det er et poeng å holde egenandelen på et nivå som gjør at vanlige folk ikke er ekskludert fra å velge alternativene til den offentlige skolen. Man burde likevel drøfte om ikke privat eide skoler med statstilskudd skulle vært fullfinansiert over statsbudsjettet for å være reelt tilgjengelig for alle.

Friskolesektorens sterke protester mot regjeringas budsjettproposisjon høsten 2023 og arbeidet med den her nevnte rapporten resulterte i at regjeringa gjennom RNB 2024 reverserte kutt ved å innføre et særtilskudd for kombinerte skoler (1-10-skoler). Vedtak om Statsbudsjett 2024 innebar et dramatisk kutt på 515 mill. i friskolesektoren; RNB-vedtak i 2024 innebar at 483 mill. av kuttet blir reversert når alt er innfasa. Noen skoler får reduserte tilskudd sammenlikna med før, andre får noe mer. Oppsummert mener friskoleorganisasjonene at den nye modellen er mer presis enn den gamle modellen.

Friskoleorganisasjonene har uttrykt klart at vi var enig med KD i synet på behov for en revidert tilskuddsmodell. Vi var imidlertid skarpt kritiske til departementets prosess

(kuttforslag før grundig gjennomgang), og vi er ikke tilfredse med at særtilskudd skal løse utfordringene. En robust tilskuddsmodell bør ikke bygge på særtilskudd. Ei mer optimal løsning ville være å omgjøre særtilskuddet til kombinerte skoler til en sats som beregnes ut fra tilskuddsgrunnlaget tilsvarende tilskuddsberegninga for øvrig. Det ville gitt forutsigbarhet for skolene, og alle parter hadde unngått årlige diskusjoner rundt tilskuddet.

Det er langt igjen til likeverdig finansiering av en elevplass i offentlig og privat eide skoler. Et nøkternt anslag viser at offentlige skoler bruker om lag 20 000 kr. pr. år pr. elev på kapitalkostnader, eller investeringer i bygg og anlegg. Kapitaltilskuddet som privat eide skoler får, er på under 10 % av dette. Elever og foresatte har rett til å velge et alternativ til den offentlige skolen, og også disse elevene trenger et bygg å ha skole i.

Privat eide skoler har, akkurat som kommunale skoler, kostnader tilknyttet bl.a. personal, regnskap, eiendomsforvaltning og saksbehandling, men overhead-/fellesadministrative kostnader er ikke del av tilskuddsgrunnlaget for private skoler med statstilskudd. Private barnehager får administrasjonspåslag i sin tilskuddsmodell. Et påslag på 4 pst. i tilskuddet til privat eide grunnskoler og videregående skoler vil være rett nivå.

Vi mener at den oppdaterte kunnskapen vi har gjennom Rapporten danner grunnlaget for en revisjon. I dag er verken kommunenes investeringsutgifter til skolebygg eller administrasjonskostnader knyttet til skoledrift del av tilskuddsgrunnlaget til de private grunnskolene. Private skoler som leier lokaler får heller ikke mva-kompensasjon slik offentlige skoler gjør, noe som har stor betydning for privatskolenes økonomi. Finansiering av spesialundervisning er ikke del av tilskuddsgrunnlaget til private skoler med statsstøtte, men temaet er likevel ytterst relevant i denne sammenhengen.

Spesielt om finansiering av individuelt tilrettelagt opplæring

I rapporten fra vinteren 2024 uttaler KD: *Departementet ser at det kan være mangler i kostnadsdekningen for spesialundervisningen i noen private grunnskoler. Departementet mener imidlertid at det er behov for et bedre kunnskapsgrunnlag og mer utredning om det skulle vurderes endringer i finansieringen av spesialundervisning i private skoler. Dette måtte ev. også ses i sammenheng med finansieringen av spesialundervisningen i kommunale skoler.* Friskoleorganisasjonene har i ulike sammenhenger etterlyst igangsetting av utredning, men har verken fått signal fra KD eller Udir om at utredning pågår.

'Spesialundervisning' heter etter den nye Opplæringsloven (2024) 'individuelt tilrettelagt opplæring' (ITO). Bruken av individuell tilrettelegging øker med elevenes alder på tross av ambisjoner gjennom mange år om tidlig innsats for større mestring og læringsglede. Dette er alvorlig både for enkeltelever og for hva samfunnet kunne ha fått ut av skolen.

Elevene i både offentlig og privat eide skoler har krav på ITO i tråd med offentlige aktørers beslutninger. Privat eide skoler står i den kinkige situasjonen at det er et lovkrav at de skal yte tjenesten, men tjenesten er grovt underfinansiert fra det offentliges side. Det fins kommuner der hver time ITO blir kompensert, men i for stor grad samsvarer ikke de kommunale tilskuddene til de private skolene med de faktiske utgiftene. Finansiering av ITO er et område med et felles utfordringsbilde som angår både offentlig og privat eide skoler. Men i motsetning til hva som gjelder de kommunale skolene, kan privat eide skoler i ytterste konsekvens kan gå konkurs fordi de oppfyller en underfinansiert tjeneste. Vi mener dette er ei utfordring fellesskoleutvalget bør gå inn i.

Spesielt om internasjonale skoler

Kunnskapsdepartementet har foreslått å ta i bruk en ny tabell for omregning av karakterer fra International_Baccalaureate-diplom til norske karakterer, tabellen er utarbeidd av HK-dir. Den nye tabellen er laga etter den samme statistiske metoden som HK-dir bruker på andre omregningstabeller.

Abelia støtter at opptakssystemet må være forståelig, forutsigbart og rettferdig, og at disse verdiene må gjenspeiles i regelverket. Vi er imidlertid uenige i departementets beskrivelse av den foreslåtte nye omregningstabellen som "meir rettferdig og oppnår målet om at alle søkarar skal bli behandla mest mogleg likt og objektivt ut frå karakterresultata frå deira vidaregåande opplæring."

Man kan ikke ha som forutsetning for omregninga at IB-diplomet er en direkte parallell til norsk vitnemål og generell studiekompetanse. Det må tas utgangspunkt i IBs beskrivelse av kompetansemål for de ulike karakterene slik at en ved omregning til norsk system får et rettferdig bilde av IB-elevenes reelle kompetanse. Den foreslåtte nye tabellen har vært møtt med kritikk siden den ble lansert. Den oppfattes overhodet ikke som rettferdig. Den nye konverteringstabellen treffer elever i nedre del av IB-skalaen ekstra hardt. Dette er urimelig all den tid IB-systemet har høyere krav til bestått enn det norske systemet.

Abelia organiserer det store flertallet av private grunnskoler som følger IB-læreplanen. De skolelederne vi er i kontakt med, melder om bekymring for svekka rekruttering eller også reell nedgang i søkertall til IB-utdanning etter at HK-dir sitt forslag om nye omregningstabell ble lansert.

Gjennom dialog med våre IB-skoler, får vi bekrefta hva det betyr på et hverdagslig plan at internasjonale skoler er et faglig og pedagogisk alternativ med eget samfunnsoppdrag. Det helhetlige skoleløpet som tilbys gjennom International_Baccalaureate-skoler i hele verden gjør det mulig for norske familier å ha utenlandsopphold og returnere til Norge med smidige overganger i skoleløpet. For utenlandske familier gir IB-løpet den samme utdanningsmuligheten; tilbud om internasjonal skole er en nøkkelfaktor når virksomheter skal rekruttere og beholde internasjonale eksperter med deres familier. Det handler om bolyst og blilyst! For andre familier igjen er ei internasjonalt prega utdanning ei valgmulighet de ønsker. IB-skolene gir elevene internasjonalt orientert undervisning av høy faglig kvalitet, med vekt på personlig utvikling.

Da er det utrolig synd at norske skolemyndigheter har foreslått å bruke en modell for å omregne karakterer fra IBs 7-trinnskala til den norske 6-trinns karakterskalaen som vil devaluere IB-elevers faglige måloppnåelse. Dette er urimelig mot enkeltelever som ikke får

reell uttelling for innsatsen. Urettferdigheta i det er som nevnt allerede i ferd med å skade rekruttering til IB-skoler og IB-linjer.

Nedgang i rekruttering til IB-skoler og IB-linjer vil raskt føre til diskusjon av hvorvidt tilbudene kan opprettholdes. En reduksjon i tilbudet av internasjonal utdanning vil i sin tur svekke vår evne til å tiltrekke oss nødvendig internasjonal kompetanse til norsk nærings- og samfunnsliv. Det er konkurranse om de gode hodene. Det er nesten uforståelig at dette skal måtte anses som en reell trussel samtidig som omstillingsbehov gjør vårt kompetansegap enda tydeligere.

Grunnen til at vi velger å ta opp dette temaet i et innspill til Fellesskoleutvalget og håper at utvalget vil vurdere dette som en sak å engasjere seg i, er at det helhetlige **IB-løpet skjer i samspill mellom privat eide og kommunalt eide tilbud**. Det store flertallet av IB-skolene er privat eide. Her tar elevene Primary Years Programme og Middle Years Programme (tilsvarer grunnskolen). Det store flertallet av tilbud om å følge diplomprogrammet (IBDP), gis gjennom fylkeskommunen, som programområde i videregående skole.

Det er Abelianas ståsted at den inntil nå gjeldende omregningstabellen må få gjelde inntil en ny, omforent tabell er på plass etter en åpen og inkluderende prosess. Det er avgjørende at en omregningstabell som skal kunne brukes lenge, har støtte både fra norske utdanningsmyndigheter og IB-miljøet. Vi legger til grunn at omregninga av IB-karakterer får samme skikkelige behandling som omregninga av franske karakterer (les mer om det her: [Ny norsk-fransk komité skal se på omregning av franske karakterer - regjeringen.no](#)). Vi forventer at det nedsettes en komité hvor eksperter på norsk vgo og IB-diplomprogrammet er representert.

Privat eide skoler som bidrag til kvalitetsutvikling i fellesskolen

Mange av de privat eide skolene har lang erfaring med å bidra til fornyelse, variasjon og kvalitetsutvikling i norsk skole. Samtidig har de vært med på å gi elever og foreldre reelle valgmuligheter innafor det offentlige godkjenningssystemet.

Vi vurderer det som viktig at Fellesskoleutvalget ser nærmere på hvilken rolle de privat eide skolene har spilt og spiller i utviklinga av kvalitet i hele skolesektoren.

Særlig om "parallellskoler" og Akademiet

I 2005 fikk Akademiet godkjent ti videregående skoler som "paralleller", altså skoler som ikke er religiøse eller pedagogisk alternativ. Selv om "parallell" ikke lenger er et gyldig godkjenningsgrunnlag, har denne kategorien gitt rom for innovasjon, skoleutvikling og sterke fagmiljøer. Flere av disse skolene er i dag blant Norges mest populære og best presterende videregående skoler.

Konkret kommer dette eksempelvis til uttrykk slik:

- Alle Akademiets skoler har oversøkning, noen stor oversøkning. Det er i seg sjøl en dokumentasjon på at skolene betraktes som gode av elever og foresatte.
- Alle Akademiets skoler har høyere gjennomføring enn snittet for programområdet.
- Det er lenge siden Udir publiserte skolebidragsindikatorer for videregående skole, men de siste publiserte tall (pr. våren 2025) er gode for Akademiet-skolene.
- Elevundersøkelsen: Av 18 videregående skoler i Buskerud er Akademiets tre skoler helt på topp, og det har de vært i flere år på rad. Det er 120 videregående skoler i fylkene Oslo, Akershus, Buskerud og Østfold (Oslo og Viken). Akademiets skoler har de 5 øverste plassene og plass nr. 7, 9 og 19. Dette tyder på at det ikke er tilfeldigheter at Akademiets skoler klarer å skape et godt læringsmiljø med mindre mobbing. Nasjonalt har Akademiet Drammen toppet elevundersøkelsen i 13 år på rad. Vi våger den påstanden at om dette hadde vært resultatet ved en kommunalt eid skole, hadde framstående utdanningspolitikere valfarta dit for å lære om hvordan det jobbes.

Det hører med til bildet at alle Akademiets skoler går med økonomisk overskudd. Vi viser til kapitlet om finansiering av private skoler med statstilskudd tidligere i dette dokumentet. Også Akademiet-skolene har mindre penger å rutte med enn offentlige skoler; de får altså mer skole ut av hver krone. Slik drift er normalt et kvalitetstegn for en organisasjon eller en bedrift. Det bør være noe å hente av innsikt her i ei tid som er prega av stadige skolestrukturdebatter, demografiske endringer og budsjettdiskusjoner.

Akademiet oppgir at mange elever og foresatte som velger deres "parallellskoler", uttrykker tydelig at de tar dette valget for å komme til en skole de opplever som bedre, eller som en skole som passer den spesifikke eleven bedre – både faglig og sosialt. Sett i lys av det, bør

man være opptatt av hvilke kvaliteter ved disse skolene det er som trekker elever og hva det sier om hva elever og foresatte etterspør.

Oppsummert mener Abelia at konkurranse og mangfold kan bidra til utvikling i både kommunalt og privat eide skoler. Erfaringene fra privat eide skoler med nye metoder, modeller og organisatoriske grep gir viktig innsikt som kan benyttes for å forbedre og videreutvikle hele den norske fellesskolen. Gjennom finansiering, lovkrav, krav til læreplanverk, osv, er de privat eide skolene en naturlig del av det vi helhetlig ser på som fellesskolen, og ikke et tilbud på utsiden. En konstruktiv relasjon mellom offentlige og private skoleaktører er en ressurs som bør anerkjennes og utvikles videre. Vi håper at dette er et perspektiv Fellesskoleutvalget tar med seg i sitt videre arbeid.

Utviklingstrekk som er sentrale for skolen

Abelia deltar på vegne av NHO inn i Fellesskoleutvalgets referansegruppe 2. Det følgende er fra bakgrunnsnotatet som medlemmene i denne referansegruppa mottok i forbindelse med møte med utvalget 12. september 2025:

Utvalget skal beskrive noen sentrale utviklingstrekk i samfunnet og analysere hvordan trekkene påvirker skolen, både for individet og for skolen som samfunnsinstitusjon.

På forrige møte identifiserte referansegruppene noen utfordringer for fellesskolen. Blant utfordringene gruppene trakk frem var:

- *Balansen mellom hensynet til individet og hensynet til fellesskapet*
- *Ressursmangel*
- *Lærermangel*
- *Svakt faglig utbytte for elevene*
- *Vold og trusler mot ansatte i skolen*
- *Globale endringer og økt uro*
- *Digitalisering og kunstig intelligens*

En del av disse utfordringene kan kobles til de sentrale utviklingstrekkene i samfunnet som utvalget er bedt om å se nærmere på. Utvalget arbeider nå med disse utviklingstrekkene og ønsker referansegruppene innspill på hvordan de påvirker skolen og hvordan skolen bør møte dem.

Utvalget har identifisert følgende hovedkategorier av utviklingstrekk:

- *Politiske*
- *Økonomiske og demografiske*
- *Teknologiske*
- *Juridiske og organisatoriske*
- *Sosiokulturelle*
- *Klima- og miljøendringer*

Med utgangspunkt i de nevnte utfordringene, er det svært mye man kunne ha grepet fatt i, for eksempel skolevegring, helseutfordringer (særlig psykisk helse), at flere gutter enn jenter ikke finner sin plass i grunnopplæringa, og at flere gutter enn jenter velger realfag og yrkesfag.

Vi konsentrerer oss om noen tema i denne omgangen. Det er viktig for Abelia å understreke at det vi skriver i fortsettelsen her gjelder uavhengig av vinklinga privat eller offentlig eid skole:

Norge oppnår totalt sett ikke de faglige resultatene samfunnet trenger for å bygge velferdssamfunnet videre, noe for eksempel PISA- og TIMMS- undersøkelsene viser. Skolen utdanner ikke i tilfredsstillende grad det næringslivet trenger for videre drift,

omstilling/fornyelse og utvidelse, noe NHOs-kompetansebarometer gjennom de siste 14 årene og Abelia's omstillingsbarometer viser. Det trengs et reelt løft innafor realfag og IKT-kompetanse.

Abelia mener at man i sterkere grad enn i dag må **skape koplinger mellom skolen og samfunnet for øvrig, spesielt arbeidslivet**. Så raskt som den teknologiske utviklinga går, i en urolig verden, er det ikke godt å si hvilke jobber vi skal ha i framtida eller hvor ofte folk må omstille seg for å fungere i arbeidslivet. Vi mener at noe av det viktigste skolen kan bidra med, er å forberede elevene på et arbeidsliv i rask endring. For å lykkes med det, må man dyrke utforskertrang, problemløsningsevne, samarbeid og skaperglede.

I Abelia er vi særlig opptatt av **real- og teknologifagene**, mer konkret at man må klare økt og kjønnsbalansert rekruttering til disse faggruppene. Regjeringa går i sitt forslag til Opptaksforskrift (høringsfrist 18. Juni 2025) inn for å beholde halvert mengde realfagspoeng inntil videre, og sier samtidig at vi trenger mer utredning for å måle effekten av poengene. Abelia minner om det Regjeringa selv pekte på i Opptaksmeldinga, nemlig at selv om realfagspoeng har eksistert som virkemiddel i mange år, foreligger det tall som tyder på at realfagspoengene virker uhensiktsmessig ved å heve opptakskravene til populære studier. Konsekvensen blir at studieplasser går til kandidater med realfagspoeng, også når fagene som gir tilleggspoengene ikke er relevant for studiet.

Det er **avgjørende for norsk verdiskaping framover at flere tar STEM-fag** i videregående og i høyere utdanning. Det er nødvendig for at vi som samfunn skal lykkes med ei rekke av vår tids store utfordringer, herunder legge til rette for grønn omstilling. Sånn sett er det i seg selv fint at realfagspoeng i vgo potensielt bidrar til rekruttering mens elevene fortsatt er i grunnopplæringa. Men om realfagspoeng ikke i vesentlig grad har effekt på rekruttering til høyere utdanning i STEM-fag, oppnår vi ikke den ønska langsiktige effekten for samfunnet.

Hvis målet i hovedsak er å få flere til å velge STEM-fag i høyere utdanning, og så gå inn i jobber hvor denne kompetansen anvendes, bør vi se på bedre egne tiltak for å rekruttere og motivere. Eksempler på andre tiltak inkluderer mer bruk av tiltak av typen Lær kidsa koding, mer bruk av læringsarenaer som Vitensentrene og Newton-rom, flere møter med rollemodeller (f.eks. som i prosjektet Jenter og teknologi), og høy lærerkompetanse og -entusiasme. Videre bør man kanskje også vurdere om økonomiske tiltak vil kunne bidra til økt rekruttering. Vi mener videre at privatskoleloven bør endres slik at tema-/profilskoler igjen kan være del av godkjenningsgrunnlaget. Flere bør få mulighet til å dyrke sine interesser og talenter i STEM-fag i skoler som ønsker å profilere seg på disse fagområdene.

Mange krav og forventninger til skolen

Skoleledere vi snakker med, formulerer det slik: "Lærere blir ikke utbrente fordi det er så vanskelig å undervise i naturfag. Lærere blir utbrente på grunn av den voldsomme

kompleksiteten i lærerrollen." Skolelederne peker på at lærerne i for liten grad får være lærere, på alle forventninger til alt skolen skal håndtere - og på alle begrensningene som gjør det vanskelig å håndtere den komplekse oppgaven. Da referansegruppe 2 møtte Fellesskoleutvalget 6. juni ble dette temaet tatt opp av flere. Kortfatta snakka vi om at man praktiserer "grenseløs omsorg", men etterlyser profesjonsfaglig grensesetting.

Skolelederne peker på dilemmaet mellom bekymringsverdig vekst i antall elever med ulike diagnoser og økt mengde krav om mye tilrettelegging på den ene sida og samtidig oppgaven med å bygge robuste samfunnsborgere som tåler å stå i livets små og større ubehag og kriser. På den ene sida melder skolelederne om at veksten i skolevegring, psykisk sykdom, økt antall diagnoser osv. oppfattes problematisk. På den andre sida oppfatter flere det som problematisk at skolen er designa for at alle skal inn i boksen, og ikke for *på skikkelig vis* å håndtere nevrodiversitet. De forklarer dette med at planer om tidlig innsats for mer mestring og trivsel snubler i "vent og se-holdning" og sein saksbehandling hos instanser skolen er avhengig av å samarbeid med.

Skolelederne peker også på omfattende dokumentasjonskrav, men at det ikke følger penger med for å håndtere dokumentasjonsmengden. Skolelederne er opptatt av at det legges et stort ansvar på skolen, og at man gjerne peker på skolen som den som har svikta om barn på ulike vis mislykkes. De stiller det retoriske spørsmålet: Er det alltid skolen som skal bære (hoved)ansvaret?

Teknologibruk i skolen. Digitale ferdigheter.

Det er mye interessant å ta tak i under overskrifta 'teknologibruk i skolen', for eksempel hvordan man skal jobbe med vurdering av elevers læring med KI som en faktor å regne med. Vi lar den tematikken ligge her, og fokuserer på behovet for å fremme elevenes digitale ferdigheter.

Det skjer ei svært rask teknologiutvikling. Det er problematisk fordi utdanningssektoren ikke henger med. Skoleledere vi snakker med, formulerer det slik: "Vi bruker mer energi på å begrense og (forsøksmessig) ta kontroll enn på å sørge for at elevene behersker selvregulering."

Debatten om barns og unges såkalte 'skjermbruk' fikk som paradoksalt og populistisk resultat at kunnskapsministeren i vår ville be Udir vurdere om digitale ferdigheter fortsatt skal være blant de grunnleggende ferdighetene på 1. - 4. trinn ([Vurderer å fjerne digitale ferdigheter som grunnleggende ferdighet - regjeringen.no](#)). Oppdraget til Udir ble etter hvert å foreslå tiltak for å oppnå en balansert bruk av digital teknologi på de laveste trinnene i grunnskolen. Det konkrete forslaget som er på høring fram til november 2025, går ut på at "digitale enheter skal brukes med varsomhet og ikke dominere undervisningen for elever på 1.-4. trinn". Udir sier selv at "Forslagene er en presisering av noe som allerede ligger implisitt i læreplanene, nemlig at digitale ferdigheter utvikles gradvis gjennom skoleløpet, fra enkel

bruk til mer avansert faglig kompetanse." Man kan innvende at presiseringa er overflødig detaljstyring av det som bør være ansvaret til de faglige ansvarlige i skolen.

Abelia mener at debatten om teknologibruk i skolen bør holdes atskilt fra generell bekymring om for mye "skjermbruk" blant ulike befolkningssegment totalt sett. Det er Abelias ståsted at digitale ferdigheter må være med fra elevene begynner i skolen. Det må være opp til pedagoger og skoleledere å vurdere hvordan ulike læringsressurser skal brukes for at hver elev skal få best mulig tilpassa opplæring og mulighet til å hente ut sitt potensial. Noe annet vil være å undergrave regjeringas egne mål for digitalisering.

Digitale teknologier former stadig mer av livene våre. De gir enorme muligheter for verdiskaping, omstilling og kreativ utfoldelse, men skaper også utfordringer. Derfor er debatten om barns digitale hverdag viktig. Men svaret kan ikke være å svekke skolens ansvar for å lære barna å bruke teknologien trygt og reflektert.

Regjeringas strategi for digital kompetanse og infrastruktur i barnehage og skole fra 2023 oppsummerer godt hva dette helt grunnleggende handler om: *Når samfunnet er gjennomdigitalisert, blir alle digitale medborgere, og må ha et grunnleggende nivå av digital kompetanse for å kunne delta aktivt i utdanning, samfunns- og arbeidsliv, og unngå å bli skjøvet ut av fellesskapet. [...] Barnehagens og skolens rolle i å utvikle barnas og elevenes digitale ferdigheter, digitale dømmekraft og forståelse av hva medborgerskap i det digitale samfunnet skal være, er helt sentral.* ([Strategi for digital kompetanse og infrastruktur i barnehage og skole - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no/no/tema/digitalisering/strategi-for-digital-kompetanse-og-infrastruktur-i-barnehage-og-skole/id2844444/))

Det er viktig med høye ambisjoner for å utvikle digitale ferdigheter også hos de yngste i skolene og barnehagene. Slik kan man forebygge et classeskille mellom barn som lærer digital dømmekraft hjemme og barn som ikke gjør det. Det ville verken være bærekraftig digitalisering eller god utjevningsspolitikk.

I fjor kom regjeringas digitaliseringsstrategi, med mål om å gjøre Norge til verdens mest digitaliserte land. Det er ambisiøst – og nødvendig. Én av tre NHO-bedrifter mangler IKT-kompetanse. Fire av ti norske niendeklassinger ligger på de laveste nivåene av digitale ferdigheter. Vi må løfte hele befolkningas kompetanse, ikke svekke grunnmuren.

Dét skjønte norske politikere da digitale ferdigheter ble en grunnleggende ferdighet i skolen i 2006, allerede før den første Iphoneen ble lansert. Undervisning i digitale ferdigheter bør heies fram av alle, men kanskje særlig av dem som er mest bekymret for barns digitale liv. Rammeverket for digitale ferdigheter vektlegger kritisk tenkning, kildekritikk og etisk refleksjon. Dette skal lære elevene å ta i bruk teknologien på en ansvarlig måte. Det vi burde snakke mer om, er hvordan skolene skal settes i stand til å håndtere oppgaven med å skape digitale borgere mens den teknologiske utviklinga løper foran oss.

Abelia viser til Skjermbrukutvalgets rapport, og ber Fellesskoleutvalget bidra til at anbefalingene der følges opp: [NOU 2024: 20 - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringen/utvalg-og-rader/utvalg-for-skole-og-utdanning/utvalg-for-skjermbruk/id2744444/)

Fallende tillitsnivå. Polarisering.

Det er kjennetegnende for Norge at befolkninga har relativt høy tillit til myndighetene. I 2023 svarte nesten halvparten (48 prosent) at de hadde høy eller nokså høy tillit til regjeringa. Tilsvarende andel for OECD-gjennomsnittet var 39 prosent. Men for Norges del var denne andelen en nedgang på 16 prosentpoeng siden 2021, den høyeste nedgangen blant OECD-landene.

Samtidig lever vi i ei tid der den geopolitiske situasjonen er en helt annen og mye mer skremmende enn for få år siden. Ytringsklimaet har blitt vanskeligere. Fake news og manipulasjon er en daglig del av nyhetsstrømmen ("nyhetsstrømmen"). Hvordan vil effektene dette har på demokratiet påvirke skolen?

Fallende tillitsnivå i samfunnet kan ha sammenheng med flere forhold.

Økonomisk inntektsulikhet blir ofte pekt på som en sterk driver bak sviktende tillit. Mennesker i samfunn med stor ulikhet har langt mindre tillit til hverandre enn mennesker i samfunn preget av likhet. Fallende tillit kan sees på som en reaksjon på at den økonomiske utviklinga i mindre grad enn før synes å gavne folk flest.

Verdikamp kan også utfordre tilliten i samfunnet. Vi ser dette svært tydelig i USA for tida, men verdidebatter rundt ulike tema som eksempelvis skeives rettigheter, aborttilgang, ytringsfrihet og demokrati blir også mer framtrædende i Europa, og sivile rettigheter til enkeltgrupper kommer under press. Fortellinger om regnbueflagg som ble revet ned, var en gjenganger i nyhetene fra vårt eget land i månedene rundt pride-feiringer rundt i Norge.

Desinformasjon i samfunnet kan undergrave tilliten ytterligere. I World Economic Forums globale risikorapport for 2025, rangeres "Misinformation and disinformation" med høyest risiko på kort sikt (to år fram). Mange frykter at det blir enda mer krevende å skille mellom sann og falsk informasjon med inntreden av kunstig intelligens. Dette påvirker også situasjonen helt inn i klasserommene. Mulighetene for å drøfte ulike tema snevres inn; diskusjon av kontroversielle tema blir mer komplisert, negativ sosial kontroll får mer spillerom.

Hvis vi skal lykkes med å beholde et høyt tillitsnivå i Norge, krever det at vi er bevisste på hva som bygger og videreutvikler et tillitsbasert samfunn. Vi er ikke mer skåna fra trendene i det internasjonale bildet enn andre stater er. Noe av det som er viktig for å bevare et samfunn prega av tillit, er:

- Brede politiske kompromisser; det gir forutsigbarhet. Norske politikere må derfor være bevisst sin rolle som tillitsmenn og -kvinner og opptre ansvarlig i det politiske ordskiftet.
- Innsatsen for å forebygge misinformasjon og desinformasjon må styrkes. Det er viktig for vår motstandsdyktighet og for å unngå sosial destabilisering. Det krever tettere samarbeid mellom aktører som myndighetene, utdanningssektoren og sivilsamfunnet, mer aktiv bruk av avanserte teknologiske løsninger for å avdekke og håndtere desinformasjon og større grad av bevisstgjøring og veiledning til folk og ulike virksomheter om hvordan man kan beskytte seg. Her er det betimelig å gjenta at digitale ferdigheter som én av de grunnleggende ferdighetene på småtrinnet ikke må fjernes!
- Likhet bygger tillit, mens utenforskap kan bidra til polarisering. Derfor er det viktig at flest mulig inkluderes i utdanning, arbeidslivet eller andre sosiale arenaer.

Skolen må forberede for en mer kompleks og usikker verden i endring

Det følgende er fra bakgrunnsnotatet som medlemmene i Fellesskoleutvalgets referansegruppe 2 mottok i forbindelse med møte med utvalget 12. september 2025:

Utvalget for fremtidens fellesskole jobber med noen grunnleggende erkjennelser om læring, skolen og samfunnet som grunnleggende premisser for utredningen, og har til nå blitt enige om syv:

- 1. Skolen er en av samfunnets bærebjelker*
- 2. Utviklingen i skolen er alvorlig*
- 3. Læring er mentalt krevende. Skoledagen må organiseres deretter.*
- 4. Skolen er et komplekst sosialt system. Det må ledes, utvikles og samarbeides deretter.*
- 5. En sterk lærerprofesjon i samspill med profesjonell skoleledelse, er avgjørende for å lykkes*
- 6. Fire sentrale parter må samarbeide tett for at skolen skal lykkes: Sentrale skolemyndigheter; Lokale skolemyndigheter, lærernes- og skoleledernes organisasjoner og lærerutdanningene*
- 7. Skolen må forberede for en mer kompleks og usikker verden i endring*

Begrepet erkjennelser benyttes for å understreke at de er velfunderte og til en viss grad gjensidig avhengig av hverandre. Ser man bort fra en eller flere av disse erkjennelsene – og implikasjonene av dem – så vil man etter utvalgets vurdering vesentlig redusere sannsynligheten for at norsk skole lykkes.

Innledning

Abelia og NHO understreker at **vi ser både offentlig og privat eide skoler som en del av fellesskolen**. Fellesskolen er ikke definert av eierskap, men av sitt samfunnsoppdrag: å gi alle barn og unge like muligheter til å utvikle seg og delta i samfunnet. Dette perspektivet er viktig når vi diskuterer hvordan skolen skal møte en verden i endring. Få dager etter referansegruppas tredje møte med Fellesskoleutvalget, ble utvalgets nasjonale konferanse arrangert. Her sa kunnskapsministeren at privat eide skoler uthuler den norske modellen. Det er en påstand vi bestrider. Privat eide aktører i velferdstjenestene følger arbeidslivets spilleregler og leverer tjenester på vegne av det offentlige. Vi viser her til det vi har skrevet om finansiering av privat eide skoler tidligere i dette dokumentet.

Abelia og NHO er enige med Fellesskoleutvalget i at det må ligge i bunnen at skolen må forberede for en mer kompleks og usikker verden i endring, og at denne erkjennelsen forsterker de øvrige erkjennelsene utvalget drøfter. Dette, som ikke er en særnorsk situasjon, krever at skolen hjelper elevene med å utvikle en kognitiv beredskap med robuste, overførbare og framtidsretta kompetanser slik at de kan orientere seg i en raskt skiftende, kompleks og tvetydig verden.

Et særlig norsk omstillingsbehov

Norge har et særskilt behov for omstilling. Som oljeavhengig økonomi og råvareeksportør må vi forberede oss på ei framtid der inntektene fra petroleumssektoren vil avta, samtidig som det grønne skiftet og teknologisk utvikling krever nye løsninger og kompetanser.

Draghi-rapporten (2024) peker på at Europas fremtidige konkurransekraft vil avhenge av evnen til å investere i mennesker, teknologi og bærekraft. Norge må ikke sakke akterut. Abelia's omstillingsbarometer viser at Norge har et betydelig forbedringspotensial når det gjelder digitalisering, innovasjon og kompetanseutvikling – særlig i offentlig sektor og utdanning. NHOs kompetansebarometer og tall fra NAV og SSB viser at det er et økende gap mellom kompetansen som etterspørres i arbeidslivet og det utdanningssystemet leverer.

Vi er opptatt av at skolen ikke bare må forberede elevene på arbeidslivet, men også forberede dem på et arbeidsliv i kontinuerlig endring.

Kompetanse for en verden i endring

Samfunnet har alltid vært i endring, og også tidligere perioder har vært prega av raske skiftninger. Det er likevel viktig å ta inn over seg at den teknologiske utviklinga går svært raskt i vår tid; en oppvekst i vårt digitaliserte samfunn er ikke det samme som en oppvekst var for noen få tiår siden. Videre er hele den geopolitiske situasjonen, det faktum at verden i dag er en annen enn for relativt kort tid siden, et viktig bakteppe for diskusjonen av hva slags kompetanse vi antar vil være særlig avgjørende framover.

I en verden preget av økende kompleksitet og usikkerhet, er det avgjørende å utvikle kompetanser som har vist seg nyttige gjennom tidligere samfunnsendringer. Dette inkluderer det vi i dag omtaler som grunnleggende ferdigheter – lesing, skriving, regning, kritisk tenkning og digitale ferdigheter – samt demokratisk kompetanse og samfunnsforståelse. I tillegg blir evnen til å tilpasse seg endringer og til å lære gjennom hele livet stadig viktigere. For å møte framtidens utfordringer må vi også styrke tverrfaglig forståelse og evnen til å anvende kunnskap i nye og komplekse kontekster.

Som omtalt tidligere i dette dokumentet er Abelia særlig opptatt av real- og teknologifagene. Vi kan ikke klare oss i et samfunn med stor mangel på STEM-faglig kompetanse. Økt rekruttering til STEM-fag er viktig for norsk verdiskaping, og for at vi skal kunne løse ei rekke av vår tids store utfordringer.

Når spørsmålet er hva slags kompetanse vi trenger for å navigere i en raskt skiftende, kompleks og tvetydig verden, må vi imidlertid utvide perspektivet. Begrepet STEAM er veletablert, altså science – technology – engineering – arts – mathematics. Man kan også vise til internasjonale rammeverk som *21st Century Skills*, og offentlige utredninger som Ludvigsen-utvalgets rapport "Fremtidens skole" (NOU 2015:8). Poenget er uansett at vi

trenger å dyrke ferdigheter som kan være robuste mot automatisering og fungere komplementære til teknologi.

Blant de robuste ferdighetene finner vi kreativitet, innovasjon, kritisk tenkning og etisk refleksjon. I tillegg er sosiale og emosjonelle ferdigheter som empati, samarbeidsevne og lederskap avgjørende, sammen med evnen til å tilpasse seg og lære kontinuerlig. Disse egenskapene gjør mennesker i stand til å møte endringer med fleksibilitet og dømmekraft. Komplementære ferdigheter handler i stor grad om digital kompetanse – ikke bare evnen til å bruke teknologi, men også forstå hvordan den fungerer, hvordan algoritmer påvirker oss, og hvordan teknologi kan formes og forbedres. Det handler også om å kunne løse problemer i samspill med teknologi, samarbeide effektivt med maskiner og forstå systemer på tvers av fagområder.

Skolens rolle som læringsarena og bærebjelke i samfunnet blir enda viktigere i en omskiftelig verden. Ei styrking av skolens rolle innebærer å fremme selvregulert og livslang læring, utvikle elevenes evne til å lære av feil og delta i organisatorisk læring, stimulere til initiativ og endringskompetanse, og skape læringsmiljøer som fremmer refleksjon, deltakelse og kollektive prosesser. For å kunne navigere i usikkerhet, trenger vi framtidskompetanse og evne til scenariotenkning, kombinert med psykologisk robusthet og resiliens. Etisk dømmekraft og samfunnsansvar blir stadig viktigere, sammen med evnen til å forstå komplekse sammenhenger og handle klokt i møte med dem.

Både i møte med referansegruppa og under Fellesskoleutvalgets nasjonale konferanse har utvalgslederen omtalt de sju erkjennelsene som så innlysende at de kanskje kan framstå som elementære "no brainers". Og kanskje kunne man, ved første gangs lesing, avvist erkjennelsene som så åpenbare at de ikke trenger videre drøftelse. Vi ser det likevel som et sunnhetstegn og betryggende at den samtalen vi kjenner fra egne medlemmer og fra en mangeårig samfunnsdebatt om skolen, fanges opp i disse erkjennelsene.

Fellesskoleutvalgets erkjennelser framstår dermed som et godt rammeverk for utredninga som skal komme. De er gjensidig forsterkende og forklarer mye av skolens rolle og utfordringer. Vi har likevel forslag til utfyllinger for et mer helhetlig bilde.

Abelia og NHO savner vektlegging av elevens rolle som aktiv deltaker i egen læring, det er viktig for selvregulert og livslang læring. Vi er videre opptatt av at skolens relasjon til arbeidslivet og samfunnsutviklinga må få mer plass for å tydeliggjøre relevans og kobling til framtidens kompetansebehov. Videre er et helt avgjørende spørsmål for utdanningshverdagen på alle nivå hva som skal vurderes når "AI kan gjøre jobben"?

Anja Johansen, leder for utdanningspolitikk i Abelia og NHOs representant i Fellesskoleutvalgets referansegruppe 2